

LÄRARHANDLEDNING
TILL OPERAFÖRESTÄLLNINGEN
CARMEN

OM LÄRAR- HANDLEDNINGEN

LÄRARHANDLEDNINGEN ÄR FRAMTAGEN som inspiration till ett fördjupande arbete i klassrummet efter att du och eleverna har sett operaföreställningen Carmen. Övningarna är tänkta att passa barn och unga i högstadiet och gymnasiet och kan göras i helklass, mindre grupper och individuellt. Arbetet kan vidare knytas till ett flertal skolämnen. Välj de övningar som passar just din klass och känn dig fri att anpassa frågorna efter elevernas intressen och behov.

Alla förstår och upplever scenkonst på sitt sätt. Vi har alla olika erfarenheter med oss som individer som färgar av sig på vår upplevelse av en föreställning, och det finns inga reflektioner som är rätt eller fel – alla har vi rätt till vår egen tolkning! Scenkonstupplevelsen är dock inte enbart subjektiv utan även kollektiv. Ni som publik är publik tillsammans, och dessutom är både ni och föreställningen en del av vårt gemensamma samhälle. Ett efterarbete i klassrummet kan bidra till ett utbyte av perspektiv och en fördjupad förståelse av både den individuella och den kollektiva upplevelsen. Arbetet kan väcka nya frågor och funderingar hos både elever och lärare, och förhoppningsvis kan lärarhandledningen ge stöd och inspiration i detta.

Lycka till!

Unga Operan

INFÖR BESÖKET PÅ OPERAN

Vi på Kungliga Operan önskar er alla en så bra scenkonstupplevelse som möjligt. Här kommer därför lite information som vi tycker kan vara bra att ha med sig inför ett besök hos oss.

FÖRBEREDELSE

BERÄTTA GÄRNA FÖR eleverna i god tid att ni ska hit och ta del av operaföreställningen *Carmen*. Förklara till exempel hur ni kommer ta er till Operan och hur länge ni ska vara här. Berätta också lite om föreställningen ni ska se och läs gärna igenom handlingen tillsammans innan (se nedan). Ni kan även lyssna på inspelad opera för att på förhand bekanta er lite med operagenren, eller ta del av Operans korta videofilmer som gjorts i samband med uppsättningen av *Carmen* (filmerna finns här: <https://www.operan.se/forestillinger/carmen/>). På så sätt är ni alla bättre förberedda på vad som ska hända.

TID OCH PLATS

KUNGLIGA OPERAN LIGGER vid Kungsträdgården. Hit går tunnelbanans blå linje (hållplats Kungsträdgården) och flera busslinjer. Från Centralstationen tar det ungefär tio minuter att promenera. Föreställningen *Carmen* spelas på Operans Stora scen, med ingång från Gustav Adolfs torg. Dörrarna till Operan öppnas en timme före föreställningen och ni kan då komma in i foajén. En halvtimme innan föreställningens start öppnas dörrarna till själva salongen och ni kan hitta era platser. Även garderoberna öppnar en halvtimme innan föreställningens start. Dessa är obevakade och gratis. Kom gärna i god tid så ni hinner hänga av er och kanske gå på toaletten i lugn och ro. Observera att man inte blir insläppt i salongen om man kommer för sent! Både innan föreställningens start och i pausen görs ringningar av tre omgångar för att uppmärksamma att det är dags att inta sina platser i salongen. Föreställningen är cirka 2 timmar och 50 minuter lång, inklusive paus.

MAT, DRYCK OCH TELEFONER

I SAMBAND MED skolföreställningar har Operans caféer tyvärr inte öppettid, men det går givetvis bra att ta med sig egen frukt eller liknande. Det kan vara bra med lite ny energi i pausen, särskilt om föreställningen är lång! Vi vill påminna er om att det inte är tillåtet att ta med mat eller dryck in i salongen! Mobiler och annan elektronisk utrustning som kan orsaka störningar ska vara avstängda under föreställningen. Det är inte tillåtet att filma eller fotografera under föreställningen, men detta går bra att göra under applåderna.

LÄRARENS ROLL

HOS OSS ÄR ÄVEN du som lärare publik. Vi är måna om din upplevelse och vill påminna om att din nyfikenhet och lust smittar av sig på eleverna. Vi förstår att du har ett stort ansvar, men vi hoppas att även du får möjlighet att fokusera på föreställningen. Fråga gärna publikvärdarna på plats om det är något du eller ni som klass undrar. De vet det mesta om operahuset och föreställningen!

OM FÖRESTÄLLNINGEN

Georges Bizets opera Carmen från 1875 är en av världens mest kända operor, med fångslande och medryckande melodier älskade av flera generationer. I det passionerade dramat kring frigörelse, förälskelse, förtryck och svartsjuka blandas humor och allvar. Carmen bjuder både på färgsprakande fest och dystert mörker.

HANDLINGEN

AKT I

PÅ EN FABRIK som tillverkar Flamencokläder. Den kvinnliga fabriksarbetaren Carmen förs igenom fabriakens rastgård där ett gäng manliga arbetarna bär lådor och kartonger med fabriakens varor. Hon är iförd handbojor och förs bort därifrån. Den unga kvinnan Micaëla kommer in på rastgården. Hon har åkt långväga för att träffa förmannen José som hon känner från deras gemensamma hembygd. José är dock inte där och i stället omringar och trakasserar männen henne. Hon springer därifrån. Vid vaktbyte kommer förmännen Zuniga och José in på rastgården. Arbetarna tar rast, och även de kvinnliga arbetarna kommer ut på rastgården. Också Carmen kommer ut på gården och släpps fri från sina bojor. Carmen och José blickar möts. När rasten är slut och alla återgår till arbetet kommer Micaëla tillbaka. Hon träffar José och överlämnar ett brev från hans mamma i vilket José uppmanas att gifta sig med Micaëla, men José tvekar och Micaëla lämnar återigen fabriken. Strax därpå hörs ett oväsen: det har uppstått bråk mellan de kvinnliga arbetarna och Carmen anklagas stå bakom. Hon handfängslas och José får i uppgift att vakta henne. José blir betagen av Carmen som får honom att släppa henne fri. Det upptäcks och José straffas och degraderas från förman till arbetare.

AKT II:

I EN FOTOSTUDIO agerar Carmen och hennes två väninnor, Mercedes och Frasquita, iförda fabriakens Flamencoklänningar, modeller för ett försäljningsmagasin. De skojar till det och dansar omkring. MMA-stjärnan Escamillo kommer förbi med sin fanskara. Han attraheras direkt av Carmen men hon är inte intresserad. Escamillo förklarar att han vill vänta på henne. Senare dyker två manliga vänner upp. De vill att Carmen, Mercedes och Frasquita hjälper till med ett smugglingsuppdrag. Carmen berättar att hon är förälskad i José och att han är på väg dit, men att hon ansluter dem senare. Carmens och José's kärleksmöte är intensivt men inte friktionsfritt. De avbryts av den berusade Zuniga varpå den svartsjuka José attackerar honom. Smugglarna ingriper och José ansluter sig, till Carmens glädje, smugglarnas verksamhet.

– PAUS –

AKT III

TID HAR FÖRFLUTIT. Smugglarna är vid hamnen och Carmen har tröttnat på José's inskränkande kontroll och svartsjuka och gjort slut med honom. Carmen, Mercedes och Frasquita spår i kort, men för Carmen ser det dystert ut: döden väntar. José lämnas ensam kvar på vakt. Han hör Micaëla kalla på honom men springer bort. Micaëla kommer in. Hon är gravid och försöker samla mod till sig, men då hon hör någon gömmer hon sig bland lådorna. Det är MMA-stjärnan Escamillo som letar efter Carmen. José uppmanar till bråk, men de avbryts av smugglarna. Carmen avslöjar att hon är förälskad i Escamillo, som bjuder in alla till nästa fight på arenan. I samband med upprottet upptäcks den gömda Micaëla, men först när hon berättar att José's mamma är döende accepterar han att åka hem. Han hotar dock Carmen med att komma tillbaka.

AKT IV

DET ÄR FESTLIG stämning på arenan. Carmen är nu med Escamillo, men Mercedes och Frasquita upptäcker José i publiken och varnar Carmen. Hon vägrar dock att låta sig begränsas. Medan matchen är i gång möts Carmen och José uppe på taket. Här förklarar Carmen att hennes känslor har förändrats och att deras relation är slut. José vägrar dock lyssna på Carmens vilja. Han blir våldsam och i desperation och aggression dödar han Carmen som faller från taket.

UPPVÄRMNING

När ni är tillbaka i klassrummet och ska påbörja efterarbetet uppmuntrar vi er att göra en kort uppvärmningsövning innan ni sätter i gång. Det bidrar till att skapa ett tillåtande rum och är ett bra sätt att få i gång både kropp och minne.

BE VARJE ELEV skriva ner sitt starkaste minne från föreställningen. Det kan vara kort eller långt, en liten detalj eller en större händelse. Begränsa gärna tiden och uppmuntra eleverna att ta det första de kommer på. Gå därefter ett varv och låt varje elev dela med sig av sitt minne.

EFTERSAMTAL – beskriva, tolka, associera

Inför ett fördjupande eftersamtal om operaföreställningen och era upplevelser är det viktigt att påminna eleverna om att alla är fria att göra sina egna tolkningar. Bejaka det eleverna har tagit fasta på och använd deras nyfikenhet som inspiration i det vidare arbetet.

ETT BRA SÄTT att påbörja ett samtal är genom att först *beskriva* så objektivt som möjligt vad ni har varit med om genom frågor som:

- Hur såg scenrummet ut? Vilka saker och möbler såg ni på scenen?
- Hur såg ljuset ut? Hur såg sångarna ut? Vad gjorde de?
- Hur rörde de sig? Hur lät musiken? Vilka instrument hörde ni?

Sedan kan ni börja *tolka* det som utspelade sig under föreställningen. Kom ihåg, det finns inga rätt eller fel!

- Vad handlar föreställningen om? Vilka är personerna som är med i berättelsen? Varför gjorde de olika personerna så som de gjorde?
- Vilka känslor och viljor uttrycker musiken och de olika sångpartierna?
- Vilka meningar i librettot (texten) är särskilt viktiga för berättelsen?
- Vad gestaltar kostymen? Vad tror ni föreställningen vill berätta?

Slutligen kan samtalet bli mer *associativt* och personligt.

- Vilka frågor eller känslor väcker föreställningen hos dig?
- Får den dig att tänka på något speciellt?
- Fanns det delar av föreställningen du kände igen dig i? Vilka och på vilket sätt?

FÖRDJUPANDE DISKUSSIONSFRÅGOR OCH ÖVNINGAR

Diskutera i mindre grupper eller helklass!

TEMA: KONST, KÖN OCH KULTURELLA STEREOTYPER

Operan Carmen skrevs 1875, en tid då både könsroller och -normer samt idéer om så kallade främmande och exotiska kulturer såg annorlunda ut än idag. Bizet hade exempelvis aldrig varit i Spanien men gav med Carmen uttryck för en ganska romantiserande bild av landets kultur, dans och musik, och gestaltningen av arbetarkvinnan Carmen, som i originaltexten är rom, är djupt exotifierande. Vidare objektifieras både Carmen och de andra kvinnorna av föreställningens manliga karaktärer. Detta är fördomar och normer som Operans uppsättning av Carmen aktivt arbetar kring och förhåller sig kritiskt till.

Hur upplevde ni att föreställningen förhåller sig till olika könsnormer och kulturella stereotyper? Leker de med dem, kommenterar dem, undviker dem?

Hur tar det sig uttryck i exempelvis olika karaktärers kroppsspråk?

Vilken effekt har detta, bekräftar eller dementerar det fördomar om olika kön eller kulturer? (Fokusera exempelvis på scenen i fotostudien i början av akt 2 och/eller kärleksscenen i Flamencoklänningar mellan Carmen och Don José i slutet av akt 2)

Upplevde ni att Carmen överskrider och skojar kring förväntade könsnormer, på vilket sätt i så fall? På vilka sätt uttrycker Carmen både femininitet och maskulinitet i sitt kroppsspråk? Hur rör hon sig i rummet? Hur är exempelvis hennes blick och hur sitter hon med benen? Vad berättar detta om Carmen som karaktär? Vad berättar det om den miljö berättelsen *Carmen* utspelar sig i?

Hur kan samtidens scener och operahus förhålla sig till mer eller mindre problematiska klassiker? Vilka konstnärliga grepp kan exempelvis regissörer använda sig av för att så att säga uppdatera föråldrade normer? Vilka svårigheter kan ett sådant arbete innebära?

Musiken i *Carmen* har många referenser till Spanien. Konstformer har alltid utvecklats och fortsätter utvecklas genom influenser från olika kulturer och dess genrer, rytmer, stilar och liknande, men det kan också innebära vissa problematiker. Kolla upp vad begreppet kulturell appropriering syftar på.

Vad betyder begreppet? Kan ni ge exempel på händelser eller kulturella verk som ni själva eller omvärlden har uppmärksammat som kulturell appropriering?

Var tycker ni gränserna går mellan inspiration, konstnärlig frihet och respekt för minoritetskulturer? Vilka faktorer spelar in i utvecklingen av konstformer?

Hur kan man veta att man "gör rätt"? Kan ni komma på exempel då utbytet av influenser och kulturella uttryck har varit lyckat? Varför är just dessa verk inte uttryck för kulturell appropriering?

TEMA: MACHOKULTUR OCH MÄNS VÅLD MOT KVINNOR

Carmen kallas ofta för ett passionerat kärleksdrama, men det är också en tragisk berättelse om ett destruktivt förhållande mellan en våldsam och kontrollerande man och en frihetsbejakande, lustdriven kvinna. Ett framträdande tema i operan är således mäns såväl psykiska som fysiska våld mot kvinnor. Patriarkala strukturer syns tydligt i männens olika sexistiska kommentarer och trakasserier, och Don José's svartsjuka och kontrollbehov över Carmen blir till sist dödligt.

Hur skulle ni beskriva machokultur? Vad innebär den?

Hur kommer en machokultur till uttryck i uppsättningen av Carmen?

Känner ni igen vissa uttryck för machokultur i vardagen eller samhället?

När och på vilka sätt kommer mäns kontroll över kvinnor till uttryck i Carmen?

På vilka sätt utsätts Carmen, Micaëla och arbetarkvinnorna för olika trakasserier och övertramp? Hur hanterar de olika kvinnliga karaktärerna männens våld?

Upplevde ni att det fanns några varningstecken kring José's beteende som kunde tyda på utvecklingen av hans våldsamhet? Vilka tecken då i så fall?

Hur skulle ni beskriva svartsjuka?

Vad kan man göra om man själv tenderar att bli svartsjuk?

Vad kan man göra om man lever med någon som har problem med svartsjuka?

LYSSNA PÅ OPERAOUVERTYRER TILLSAMMANS!

Många operor börjar med att orkestern spelar en ouvertyr: ett instrumentalt intro till föreställningen. Ibland har den stor dramatisk betydelse och sätter stämningen för berättelsen, i andra fall är den mer som en rapsodi över verkets olika melodier, såsom ouvertyrerna till Carmen.

SPELA UPP OUVERTYRERNA från spellistan nedan (samtliga går att leta upp på Spotify). Spela upp ett stycke i taget. Stanna där du tycker det passar.

SAMTALA I PAR, GRUPPER ELLER HELKLASS

Vilka instrument hör ni? Hur skulle ni beskriva de olika melodierna som förekommer i den enskilda ouvertyrerna?

Märks det tydligt när musiken byter riktning eller övergår i en ny melodi, eller flyter melodierna ihop?

Vilka känslor och stämningar uttrycker musiken: är den kraftfull, svag, festlig, romantisk eller otäck - eller något helt annat?

Tycker ni om musiken? Vad tror ni ouvertyrerna vill berätta?

Tycker ni att ouvertyrerna är viktiga för en operaföreställning, och varför i så fall?

Vissa ouvertyrer och andra musikstycken blir väldigt kända för allmänheten, exempelvis har många hört musiken från *Carmen* utan att ha sett föreställningen eller ens veta om att musiken kommer därifrån.

Hade ni hört musiken förut? Vad gör musiken i *Carmen* så speciell?

Varför tror ni den har blivit så känd? Tycker ni om musiken, och varför i så fall?

Kände ni igen musiken i några av de andra ouvertyrerna?

Vilka ouvertyrer tyckte ni bäst om, och varför?

MUSIKFÖRSLAG

GEORGES BIZET *Carmen, Prélude*

RICHARD WAGNER *Tristan und Isolde, Act 1, Prelude*

GIOACHINO ROSSINI *Il barbiere di Siviglia, Overture (Sinfonia)*

GIOACHINO ROSSINI *Wilhelm Tell overture*

WOLFGANG AMADEUS MOZART *Le nozze de Figaro, Overture/Sinfonia*

GIUSEPPE VERDI *La Traviata, Act 1, Prelude*

SKRIV!

”Den enda lag du följer är viljans lag. Framför allt, tanken som berusar: att vara fri”, sjunger Carmen. Carmen längtar efter frihet. För henne betyder frihet sann kärlek och passion: att få älska den man vill, så länge eller så kort man vill. Men friheten innebär också att leva ett självständigt, laglöst och arbetsbefriat liv utan förpliktelser.

SKRIV EN EGEN text om frihet. Det kan vara som en längtansfull dikt, en triumferande hyllningssång eller ett upproriskt politiskt tal. Eller välj en annan stil och form som passar dig och det du vill berätta om frihet.

Vad betyder frihet, enligt dig?

Vad innebär den, hur känns den, hur kan man uppnå den?

Är den viktig, varför?

Kan friheten även ha sina nackdelar eller begränsningar?

Har friheten en färg?

Hur låter den?

CARMEN

Konstnärligt team & medverkande

MEDVERKANDE	TEAM
CARMEN <i>Miriam Treichl/Katarina Leoson</i>	MUSIK <i>Georges Bizet</i>
JOSÉ <i>Daniel Johansson/Joachim Bäckström</i>	TEXT <i>Henri Meilhac & Ludovic Halévy</i>
ESCAMILLO <i>Jens Persson Hertzman/Kristian Flor</i>	<i>efter en kortroman av Prosper Mérimée</i>
MICAËLA <i>Vera Talerko</i>	DIRIGENT <i>Yves Abel</i>
ZUNIGA <i>Johan Edholm</i>	REGI <i>Johanna Garpe</i>
MORALÈS <i>Peter Haeggström/Radosław Rzepecki</i>	SCENOGRAFI <i>Per A. Jonsson</i>
DANCAÏRE <i>Mikael Horned</i>	KOSTYM & MASK <i>Nina Sandström</i>
REMENDADO <i>Jonas Degerfeldt/Niklas Björling Rygert</i>	LJUSDESIGN <i>Erik Berglund</i>
FRASQUITA <i>Vivianne Holmberg</i>	DRAMATURG <i>Katarina Aronsson</i>
MERCÉDÈS <i>Lovisa Huledal</i>	KOREOGRAF <i>Roger Lybeck</i>
DIRIGENT <i>Yves Abel</i>	SPRÅK <i>Framförs på franska med svensk text på textmaskin</i>
KUNGLIGA OPERANS KÖR	FÖRESTÄLLNINGENS LÄNGD <i>ca 2 tim 50 min</i>
KUNGLIGA HOVKAPELLET	